

MATINAL LITERÀRIA 2021

UNA MUNTANYA DE VERSOS

El Montseny, una muntanya poètica.

Aiguafreda de Dalt i riera de Martinet

SEAS 13 de juny de 2021

Dossier de Romi Porredon

Fotografies de Jordi Gironès

El Montseny, una muntanya literària i molt poètica.

La bellesa i el magnetisme del massís del Montseny han estat el motor literari de molts escriptors, sobretot de poetes de totes les tendències i moviments estètics. En temps moderns, destaquen **una colla d'autors** que han sentit una profunda fascinació per aquesta muntanya que s'aixeca en la confluència de tres comarques: Osona, la Selva i Vallès Oriental.

Jacint Verdaguer (1845-1902) és el primer. El poeta romàntic de Folgueroles, gran amant de la natura i un apassionat de l'excursionisme emergent, inaugura amb *Aires del Montseny* (1901) el catàleg de luxe dels escriptors que s'han rendit als seus atractius. Es tracta, ben mirat, d'una autobiografia patriòtica i religiosa alhora, en què considera el Montseny no només el cim de la terra catalana, sinó també el far i el guia de tota la seva vida. Les tres proses finals del volum enalteixen la Creu de Matagalls, símbol del triomf cristià sobre la pàtria.

També **Joan Maragall** (1860-1911) el gran poeta modernista que té en la Natura un dels seus temes essencials perquè hi veu les possibilitats de regeneració i l'energia vital. Fascinat pel paisatge, en fa una fusió apassionada perquè hi veu la creació de Déu. Maragall fa estades al Pla de la Calma, a la masia de la Figuera, amb l'amic Josep Pijoan. De retorn a Barcelona, escriu el poema "Del Montseny" inclòs al poemari *Enllà* (1906) on exalta els valors paisatgístics i humans d'aquells paratges montsenyencs.

El poeta montsenyenc per excel·lència és el periodista i polític **Jaume Bofill i Mates** (1878-1933), que va signar la seva poesia amb el pseudònim de regust medieval *Guerau de Liost*. L'anomenat "poeta del Montseny" passava els estius a Rusquelles, la casa pairal familiar de Viladrau, i va cantar com ningú les fagedes, els avetars, les ermites, els rierols i els cims montsenyencs a *La muntanya d'ametistes* (1908), el llibre que entronitza alguns dels ideals del Noucentisme literari com la mediterraneïtat, el classicisme, la civilitat i, doncs, la concepció de la natura entesa com un paradís en contraposició a la imatge salvatge i hostil que en tenien els autors modernistes. Moltes fonts, així, com les de les Paitides, Sant Marçal, l'Oreneta o Coll Pregon, ragen no endebades sota l'esguard dels seus versos.

Atenent la cronologia, trobem **Josep Maria de Sagarra** (1894-1961), descendent d'una família de la noblesa catalana. Aquest eminent home de lletres -poeta, novel·lista, dramaturg, periodista i traductor- és autor d'una obra extensa i variada, la qual barreja plantejaments temàtics del modernisme i altres estrictament populars, amb un estil ric i precís que connecta alhora amb el model més artificios del noucentisme. Era client assidu de la desapareguda fonda Ca la Rita de Viladrau, però va aprofitar el nom de l'Hostal de la Glòria per intitular la seva famosa obra de teatre homònima *L'hostal de la Glòria* (1931); i

molt abans, des del mas familiar de Can Llinars de Sant Pere de Vilamajor, ja havia enllestit el poema “El mal caçador” (el 30 d’octubre de 1915) induït per “la blavor del silenci del Matagalls i quatre ditades de la neu fonedissa del seu cim”. A les seves *Memòries* ens dóna proves de l’atracció que sentia per aquests paisatges encarats al Montseny on retrobava algunes arrels familiars.

Un altre dels rapsodes del Montseny és el poeta, prosista i traductor **Marià Manent** (1898-1988). Acol·lit a Ca l’Herbolari de Viladrau durant la Guerra Civil, aquest escriptor de sensibilitat extrema i ploma delicada hi va escriure dietaris deliciosos com *A flor d’oblit* (1968), *El vel de Maia* (1974), que va concebre com “una petita rapsòdia al Montseny”, o també les notes disperses de *L’aroma d’arç* (1982). Hi aplega els pensaments i les emocions que li desperta el paisatge canviant durant el curs de l’any amb pinzellades molt subtils sobre les fagedes o els alzinars; el cant o el vol de les orenetes, les aloses, els cucuts, els pinsans, les cadernereres i les merles; les inclemències temporals del vent fred, la pluja intensa o la neu abundant; i les visites habituals -sovint en companyia del seu fill Albert- a les masies veïnes del Pujolar, Vilarmau o el Noguer per comprar-hi llet, nous, pa o mel. En paral·lel als dietaris, va escriure cinc llibres de poemes, recollits a *Poesia Completa* (1916-1986), poemes que també revelen de manera molt diàfana el seu encanteri pel paisatge montsenyenc.

I per cloure la tria d’autors, no ens podem deixar **Pere Ribot** (1908-1997) poeta i sacerdot, dues facetes indistingibles, perquè la seva poesia presenta un món liricoreligiós vinculat a la terra i al paisatge del Montseny. L’any 1941 fou nomenat rector de Sant Martí de Riells del Montseny, des d’on impulsà la cultura i la llengua catalanes. És també autor de la part literària del volum il·lustrat *El Montseny* (1975).

La llista es podria ampliar amb d’altres poetes de renom desigual que, igualment enamorats del Montseny, van dedicar el seu mester poètic a cantar l’encís captivador d’aquesta muntanya: Anton Busquets i Punset, Felip Graugés o Josep Junyent.

La veu del Montseny (1888)

No és gaire obirador damunt lo mapa
 mon estimat poblet de Folgueroles;
 son nom és una titlla
 al peu del nom de les ciutats superbes,
 però Déu l'ha posat entre les dues
 muntanyes capitals de nostra terra,
 com bri d'herba entre enormes mil·liaris.
 És un pal de telègraf a on toca
 l'elèctrica corrent, que d'un a l'altre
 envia la bonança riallera
 o el temporal que udola com un monstre.

Una tarda d'estiu los negres núvols
 s'encastellaven en sos fronts altívols,
 com les idees en lo front de l'home
 que de passions indòmites és presa.
 Los trons sotraquejaven en l'altura;
 al formiguer corrien les formigues,
 al mas los masiaires;
 del camp d'a on los segadors fugien
 ne venia fortor de polseguera.
 La xafogor feia doblar los braços,
 i sobre el pit feixuga
 feia abaixar l'enterbolida testa.
 Jo no recordo si despert o en somnis
 sentí dels dos gegants l'aspre llenguatge:

Deia Puigmal: -Amic Montseny, no et sembla
 que minva la nissaga catalana?
 Un dia, no cabent en la planície,
 a viure se'n pujava en les altures:
 en cada clot bullia algun vilatge,
 en cada peu de roca una masia.
 Eren les serres formidables ruscós
 a on brescada un poble gran i sobri.
 Avui pertot arreu se veuen runes,
 sols lo vent interromp l'etern silenci
 que umple totes les conques pirenaiques.-

-No minva, no -lo vell Montseny respon-li-,
 sols minven, ai!, sa fe i sa força hercúlea.
 La gent qui davallà d'aqueixes cimes
 ara s'engolfa en la ciutat ja plena,
 i en los estanys les aigües se corrompen
 i en lo buirac les fletxes se rovellen.-

Puigmal diu amb veu aspra: - Si no minva,
 doncs què s'és fet lo regne de don Jaume?
 Doncs què s'és fet lo Rosselló granívol,
 que la Cerdanya en dues migpartia?
 Més sortosa la túnica inconsútil
 de Jesucrist fou a la sort jugada!
 Què es féu la voladúria de ses glòries,
 i què es faran ses lleis i son llenguatge?
 Roures que tenen ja en la vella soca
 la feixuga destrat del centralisme?
 Oh, Déu! La raça catalana és morta!

-Què dius?- Montseny respon-. Mai fou tan
 viva,
 però ses mans no branden ja lo glavi
 sedent de sang, ni l'homicida llança,
 sinó les eines del treball feixugues,
 lo timó de la nau i el de la rella.
 Mai tanta vinya engarlandà amb ses toies
 sos puigs assolellats, ni tantes messes
 amb llenç d'or abrigaren la planura.
 Mai a sos ports volaren tants navilis
 com orenetes a son niu portant-li
 presents de tots los regnes de la terra.
 Jamai, jamai sos Jocs Florals sentiren
 de trobadors novells tanta cantúria!

Mentre els aucells reflen en sa brosta,
 mentres de flors i fruita s'enjoiella,
 no és mort encara l'arbre de la pàtria.
 Si dorm a la seva ombra alguna tribu,
 en lloc de fer-li de fiscal, ajuda'm
 de tos torbs amb la veu a despertar-la.-

Llavors a un tro respon un tro feréstec
 que ressona set voltes per los núvols,
 los cims i l'aiguavés i la planície
 sotraquejant amb aspre terratrèmol.
 Jo em deixondí, i a ma estimada pàtria
 la sang vaig oferir, l'arpa i la vida,
 clavant mon front a terra, de vergonya
 de sols tenir per ella un gra d'arena.

Jacint Verdaguer, Aires del Montseny (1901)

Del Montseny

Aquell encantament de cap al tard
(allà en els plans més alts,
al peu dels cims augustes
del color esmortuït de l'hora baixa)
me reprèn i em redona
la tristesa feconda.

Ai! Altes soletats, que en sou de dolces
amb els herbatges verds
on canta l'esquellot de la ramada,
i el bosc silenciós
i la masia lassa!...

Després ja hi anirem a la masia;
mes, ara els cims davant descolorint-se,
i al costat l'amic febrós
que en la gran quietud de l'hora baixa
me parla amb la veu velada
per una febre divina.

Passa una àliga al cel
que sembla que amb son vol l'espai
s'eixampla,
i tot resta més buit i més quiet
quan s'ha perdut enllà. La fosca avança.
A davant i al peu dels cims
hi ha una casa abandonada;
entra la fosca per la porta oberta
i sols troba el silenci
arrupit pels racons de les estades,
i al bell mig del corral,
i al peu de les escales,
fins en la llar del foc.
Déu meu!, allí el silenci.

En la llar, on he vist tantes vegades
enfeinada ajupir-se
amb gran humilitat, mes no sens gràcia,
la bona dona, que el marit la mira
fent saltar en els genolls el nen d'ulls grossos,
encantats en el foc que els il·lumina,
mentres el calderó ronca en les flames!
En la llar la tenebra i el silenci!
Déu meu! Anem, anem a la masia:
encar hi serem a temps pel retorn de les
ramades que belen amb cent bels:
les esquenes ondulen, i per sobre
regna el vailet, que ens dirà el nom de totes,
adornant cada nom amb forta rialla.
Aquella veu grave i sonora
del nin de les muntanyes!
Anem a la masia:
encar serem a temps que la donzella
canti a la porta al darrer raig del dia
que fa vermell son llavi...

Joan Maragall, *Enllà* (1906)

Guerau de Liost

Les Agudes

La gran muntanya és blanca de neu tornassolada
de blau i rosa pàl·lids com despullat infant.
I juguineja sobre la neu, com una fada,
la llum qui és tota gèlida i és tota fulgurant.

I les Agudes tremen del fondre's aparent
com una pell felina. I en llarga fumarola
s'enlaira de la neu l'alè fet aureola.
I és una escala blanca l'endormiscat torrent.

La gran muntanya és llisa. No té fondals ni grops.
Rasa de neu, s'exalta fins arribar al cim.
Tallada en sec, hi afina, precisa i enquadrada
pel cel metàl·lic sord a l'udolar dels llops.

Només la taca negra i aguda, sempre igual,
dels grans avets sobreix, vetusta, resignada.

Avets i faigs

El faig és gòtic com l'avet.
Mes l'avet puja fosc, aspriu,
sòbries les fulles, el tronc dret,
car és d'un gòtic primitiu.

Mentre el faig, trèmul, somriu
amb son fullatge transparent
on l'esquirol hi penja el niu,
car és d'un gòtic floreixent.

L'avet és gòtic com el faig.
Són les agulles dels cimals
on de la llum s'hi trenca el raig.

Són les agulles sobiranes
de les eternes catedrals,
immòbils, pàl·lides, llunyanes.

Muntanya d'ametistes

Apoteòsic, d'enroscades trompes
soni l'esclat imperial. Un jorn
set lapidaris, traficants de pompes,
la cuita violaren de ton forn.

I prodigares -camperola festa-
no pas de ginebrons l'òpal espars
ni el topazi florit de la ginesta,
sinó violes en cristall de quars.

Avui, sorruda, ta dolor consagra
d'exhausta mina l'oblidat renom.
I encara sotges amb la testa magra

el responsori de les boires tristes
que sots avall s'agemoleixen com
un enderroc de noves ametistes.

de *La muntanya d'ametistes* (1908)

Vila del Montseny

Sojorn humit de prats i de comelles
de pins i de pollancre i d'albons,
lleganys de boira, fines penjarelles
de les muntanyes pàl·lides del fons.

Sojorn humit, on veig florir tot d'una
entre garriga i gleves de rovell,
el paller d'or de la masia bruna
i el teuladí de campanar vermell.

Temps era temps que en la dolçor somorta
d'aquesta vila d'aigua i pietat,
passejava mon ànima retorta
i adormia mon cor enamorat.

Ara no sento aquella lleu fadiga,
ni tinc als ulls la fonda lluïssor.
Ara no hi és aquella dolça amiga
que semblava l'estrella del pastor.

Adéu-siau, oh vila engarlandada
amb flors d'amor, que recollí l'atzar!
Ara sou tota muda i despullada,
ara ja no m'aconhorteu l'esguard.

Ara el cos meu adolorit descuida
dins de les herbes l'ànima que mor...
Ara que sou com una entranya buida,
on s'hi passeja l'ombra del record!

Josep M. de Sagarra

de *Cançons d'abril i de novembre*
(1915-1917)

Marià Manent

Moment

Entre el diàleg dels pins i la mar
el teu silenci acompanya el paisatge.
Si aquesta trena que et vola a l'atzar
té la color més gentil de la platja,

el gessamí que ara portes al pit
posa un perfum en la tarda daurada,
i es fa sensible en aquella alenada
la lleu aroma del teu esperit.

de *La collita en la boira* (1920)

Camins

Pels caminets de la muntanya
hi ha estepes i bruc florit.

Melangia, dolça companya:
ni una for no he collit.

Bé em convidaves, mar de seda,
brillant i fresca de perfum:
i m'estic al cor de l'arbreda
on és trista la llum.

Potser em fondrà la melangia,
a punta d'alba, l'aire fi:
però, així que la llum venia,
m'he adormit pel camí.

Em vetllaven els roures savis;
besos cercava: oh lleu desmai!
L'amor tenia arran de llavis,
i no l'he besat mai.

de *L'Ombra i altres poemes* (1931)

A una oreneta que em desvetllà a trenc d'alba

Què saps, dolça amiga de seda,
quan l'alba es comença a daurar,
què saps de l'ombrívola cleda,
del seu insomni humà?

El líquen, humit d'ombra blava,
ja es deu aclarir vora el niu:
però ta cançó m'allunyava
la Son -ocell esquiu.

No saps la inquieta palpebra,
ni el front al coixí massa ardent,
ni el llit ennegrit de tenebra,
tu, entre l'alba i el vent

de *L'Ombra i altres poemes* (1931)

Tardor a Viladrau

Com grans monedes d'or, d'un or prim i lleuger,
cauen les fulles dels til·lers, gronxades
en el sol de novembre. El jardí té
un fregadís d'abril de sedes oblidades.

Avui no duus oreig, tardor suau, no esbulles
les agulles dels cedres vora la pluja d'or.
Tenen com una pau joiosa aquestes fulles
morint-se, i mig sospiren: 'Res no mor'.

Fins al peu del grans cedres es daura l'ombradiu
d'aquest jardí tancat, reclòs com una illa.

Cada fulla, en silenci, caient tranquil·la, diu:
'La vida passa, es fon, i torna i brilla'.

de *El cant amagadís* (1986)

Pere Ribot

L'aire del Montseny

He trobat el meu terreny
i la meva llibertat:
la muntanya, l'aigua, el prat,
l'aire, l'aire del Montseny.

Cada timba, cada greny,
misteri de soledat:
el parell, l'home, el ramat,
l'aire, l'aire del Montseny.

Tot és pur, dolç i ferreny
i fort com l'eternitat:
silenci, pau i combat,
l'aire, l'aire del Montseny

de *Gresol interior* (1991)

Gualba

Gualba té una galta al sol
i l'altra fresca de joia.
Parrupeig de rossinyol,
encesor fina de noia
i espinguet de flabiol.

El gorg negre mira el cel
amb l'ull pres en encanteri.
Faigs i avets li fan de vel
de la nit –somni i misteri.
l'aigua és somni; el gorg, bruel.

Si el goig de viure i fer niu
vol que mai no mori l'alba,
l'avet, el plàtan, el riu,
sota el campanar de Gualba
faran l'amor a l'estiu.

Verd de somni de la vall.
Gualba sempre és primavera.
La bruixa, en l'amagatall,
s'ha desfet la cabellera
Cingle avall!

de *El pont de l'Àguila* (1951)

Sant Marçal

Sant Marçal vetlla el Montseny
amb romànica casulla.
Per bàcul, branca d'avet,
i ombra de faig per cogulla.

El jorn de Pentecostes
-or i flama, i verd en lluita-
celebra Ofici vermell;
puja el to de l'al·leluia.
Canta el foc del Paraclet,
les relíquies de l'urna.
Beneeix mas i conreu
i allunya el pas de la bruixa.
La font apaga la set
de l'orgue de la boscúria.
Matagalls és altar i creu.
Per cirials, les Agudes,
per retaule d'or, el cel
immortal de Catalunya!

Nova lletania de les petites herbes

A mig camí de l'alzinar
que dóna a casa vostra
inesperada us vaig trobar,
cobricelat el rostre.

Cobricelat d'alzines i de pins
i d'una ombrel·la experta,
per tal que el pogués heure més endins
en fer la descoberta.

Esvelta fóreu com un tany
d'herba menuda i forta.
De cada temps que es muda l'any,
herbes, l'amic, us porta.

Per captinença en l'esperit,
de farigola, cendres.
Vostre esperit serà brunyit
com en el sant Divendres.

Per refrigeri de la pell,
clavell de pastor plau-me,
rosa de marge o bé un cistell
de pomes de Sant Jaume.

Perquè l'esment treballi fi,
donzell. Basta una tija,
per obtenir xarop que ordí
la cerebral pruija.

Perquè senyalin vostre pas,
fonoll i mil-i-fulla.
Capcinejant, no serà escàs
llur pol·len onsevulla.

Per la mengívola sentor
del suc de llebre, savi,
aquella salsa de pastor
que fa escarit el llavi.

Si d'un cabrit fumat a l'ast
és foll qui n'esperanci
altra picor que d'all nefast
sentosa de vi ranci,

per l'estofat de llebre, no
provéssiu pas orenga,

que és baladrera, per l'olor,
com una mallerenga.

Si no crià d'espígol tany
aquesta rogalia,
amb un timó, fogots del bany
l'amiga aspergiria.

Per la finestra del festeig
l'alfàbrega que espelta?
Més aviat un do preveig
de sajudia neta.

Flors cordials per tots els mals,
descuit de didalera.
Ple d'escardots i penicals,
un pot de calaixera.

Si per catifa no us plagué,
de menta, la sentida,
remenderola escamparé,
mesclada amb tenerida.

La pietat que infon el bruc
us mena a l'ermitatge.
Per llistat i benastruc,
bastó de tortellatge.

L'escanyissat voldríeu verd?
Espàrgols i ridorta.
I lligabosc, per un incert,
quan Himeneu exhorta.

Si de ridorta, més d'un bri
fou, de tabac, preludi,
escalda llavis que llatí
confegiran estudi.

De campanetes, flor de rec
de tija prima i alta,
no en colliria ni en retrec,
fora que esteu malalta.

Les acoblava, de petit,
amb filial embosta,
i, en el capçal, desert, del llit,
foren llur de posta.

D'altres -més xiques- constel·lat,
supleix les campanetes
el repunxó, no celebrat
encara pels poetes.

Rememorant nostres difunts,
la sàlvia m'invoca.
La que reitera vells costums,
me'n signaré la boca.

Si parets seques són d'or vell
-ni massa poc ni massa-,
és que hi alterna el crespinell
amb la consolva grassa.

Vora la font, sota l'ombrí,
perpleja la falzia.
Blauets senyalen el matí;
roselles, el migdia.

La primavera fa tristor:
violes, cull, boscanes.
I pensaments, treu, de pastor,
l'estiu d'anyades sanes.

Quan el Montseny se sent perplex,
l'agost que s'esprimatxa
mates de bronsa encén, reflex
d'atàvica almorratxa.

Però tot d'una que revé,
passat l'hivern, la vida,
tot el Montseny és un planter,
una cançó florida;

tot el Montseny s'arbora com
un ginestar que es daura...
Cada nivell, cada tocom,
la primavera instaura.

Cada oriol apar un glop
d'aquella flama pura
que amoreix l'esguard del llop
i els rasos de l'altura.

Muntanya amunt, arbres amunt,
la saba fa el miracle.
Tot el Montseny, quan és al punt,
es dóna en espectacle.

Guerau de Liost
de *La muntanya d'ametistes* (1908)

